

Nr 241.

Av herr **Lindhagen**, om ett vägledande rationellt program i skolfrågan.

Den föreslagna omläggningen av det högre skolväsendet uppfordrar till mycket allvarliga överväganden. Demokratien har fått sitt lystmäte i formerna och den står nu inför sin kallelse att fylla dem även med något innehåll. Det lider ej något tvivel, att den kommer att falla till föga i första anloppen. Vad man tyvärr kan högst begära av samtiden är en begynnande teoretisk diskussion om mål och medel. Detta första steg bör dock ej få saknas, då allt uppfordrar oss till att någon gång börja bekänna vår oförmåga.

De vägledningar, som här framställa sig, äro icke svåra att finna. De ligga sedan årtusenden solbelysta inför oss. För en svensk reform av skolväsendet gäller det, så vitt jag förstår, att främst hålla någon känning med det mänskliga i denna sak. En allmännares eftertanke i sådan riktning möjliggöres därav att på detta område den ekonomiska intressekampen ej spelar in så omedelbart och förödande, som ofta eljest äger rum.

Skolan bör sålunda uppenbarligen icke såsom nu vara företrädesvis en pluggskola utan måste också, och jag skulle vilja säga framför allt omvandlas till en karaktärsskola. Detta innebär, att den skall meddela icke blott kunskap utan även fostran, som är ett mycket vidare begrepp.

Ytterligare tillkommer det skolan att i sin mån bidra till att utjämna klasskillnaderna. Den kan på detta område göra mycket och det förefaller mig nästan, som om ungdomens fostran är den enda vägen för att nå till något, som påminner om en lösning. En enhetsskola för alla med lika möjligheter är härvid ett primärt krav, men det må aldrig förglömmas, att detta blott är en form och att huvudsaken sedan ankommer på innehållet.

Därav följer också, att skolan icke får bliva utgångspunkt för skapandet av de nya klasskillnader, till vilka skolkommissionens förslag leder oss. Detta uppdelar barnen vid tidig ålder genom lärarna i två klasser: »studiebegåvade», som skola ensamma tillåtas gå fram till en högre undervisning och därifrån privilegieras till övertagande av rikets maktbefogenheter, samt »praktiskt» lagda barn, i enskilda samtal även kallade obegåvade, vilka skola skapa de produktiva värdena under de förras ledning och övervalde. Målet för allt mänskligt strävande måste vara att förena teori och praktik och i all synnerhet när det gäller personligheten, som ju består av ande och materia och ej får på detta sätt klyvas i två

hälfter såsom ett slaktat djur i en slaktarbod. Ett sådant övergrepp mot släktet och gudomliga lagar måste till det yttersta bekämpas.

Till ett mänskligt system hör också att avskaffa examina i möjligaste mån. Examen på en gång i olika ämnen är i synnerhet ett barbari och drabbar orättvist de stackars av förberedelserna och ängslan utpinade examinanderna. En human stat känner icke till dylika inkquisitioner på sitt program, och den skonar framför allt barnen.

Slutligen äger den kvinnliga ungdomen över allt i landet en naturlig rätt till undervisning i samma omfattning och med enahanda ekonomiska lättnader som den manliga, såsom skolkommissionen också ville hava det, men propositionen endast godtyckligt tilldelar dem på vissa platser.

Det är icke olikhet i egendom, som åstadkommer klasskillnaderna, utan den olikhet i bildning, vartill denna olikhet väsentligen föranleder. Kristenomens eller, såsom det ock kallas, den sociala revolutionens förverkligande måste taga sikte på denna springande punkt.

Det enda värdiga målet och den enda utvägen är väl en likvärdig fostran för all ungdom fram till ett stadium, som skapar samma självkänsla men mångsidigare mogenhet än den nuvarande studentexamen. När alla på detta sätt fått en högre och lika bildning bortfalla klasskillnaderna av sig själva. Ingen underkastar sig dem, och ingen får tillfälle falla på den tanken, att de böra bibehållas. Alla bliva nödsakade att samarbeta såsom jämlikar. Inom loppet av en generation skulle den sociala frågan verkligen lösas på ett naturligt och smärftfritt sätt.

Med en sådan ordning avskaka vi oss den, såsom mig synes, herostratiska tanken att dela upp mänskligheten i en teoretisk och en praktisk del och göra det redan från den tidigare barndomen. Fallenheten hos ett barn är — fränsett förkomna barn — i stort sett övervägande receptiv eller övervägande produktiv. Mera sällan äro bägge egenskaperna förenade, därför att naturen icke strör så rikligt med sina hävor över alla. De receptiva barnen med gott minne, ibland skarpsinniga, men oftast utan präglade individuella anlag bilda skolans begåvningar och favoriter. Produktiva anlag åter komma i dagen först längre fram efter pubertetsåldern och under inflytande av erfarenheterna. De produktiva barnen, denna landets värdefulla tillgång, böra, jag skulle nästan vilja säga framför allt släppas fram till högre fostran. Det blir lätt massmord, ett egyptiskt barnamord på reella begåvningar, om skolan får på föreslaget sätt bestämma över dem.

Livsföringens mångfald måste emellertid avspeglas i skolan, som jämte föräldravården skall lägga grunden till densamma. Barns anlag äro ock mycket olika och komma i dagen vid skilda tidpunkter även inom kategorier med samma sinnesriktning. Det är därför, synes mig, oåterkalleligt, att den högre undervisningen uppdelas på många linjer och icke blott på tre gymnasielinjer såsom regeringen nu föreslår. En huvudsak är att skapa i medvetandet samma sociala anseende för handens färdighet

och praktisk förmåga som för de intellektuella yrkena. Det finnes ingen annan kungsväg än denna till en ny värld. Den nya skolan har följande kallelser:

- 1) Själslig kultur eller karaktärsdaning (samvetet).
- 2) Kroppskultur eller kroppsvård (hälsa).
- 3) Förståndskultur eller intellektuell kunskap (vetenskapen).
- 4) Handens kultur eller yrkesskicklighet (mästerskapet).

De två första kulturerna måste odlas lika inom alla linjerna. De två senare åter böra fördelas på de olika linjerna efter behovet i växlande omfattning eller genom särskilnad.

Det kommer att erinras mot denna lika fostran för alla till högre bildning, att därigenom skapas ett släkte, som ej vill ägna sig åt kroppsarbete och allra minst åt det tyngsta. Denna betänksamhet innebär, att en del medborgare måste kvarhållas i ett slavtillstånd för de grövre sysslornas utförande, vilket ju icke är försvarligt. Invändningen är dock i mycket berättigad för vår tids förhållanden. Situationen bör ställa sig annorlunda i den tillämnade nya världen. Det tyngsta arbetet utträttas alltmer av maskiner. En del av grovarbetets sociala uppgifter utföras genom allmän arbetsplikt. För övrigt blir miljön en annan, när hjärnans och handens arbete i den allmänna uppfattningen på grund av den lika bildningsnivån och den jämbördigare avlöningen, komma att båda skattas lika högt. Under den omvandlade livsföringen kommer det väl att finnas en myckenhet människor, som känna sig mera tilltalade av ett hårdande arbete i naturen och fria luften eller ett omtänksamt sysslande med händerna än det instängda och stillasittande arbetet på kontor, i ämbetsverk och skolor m. m. Slutligen måste en var taga det arbete, som finnes, och han kan göra det utan grämelse i en tid, då allt vällovligt arbete skattas lika högt.

En olikhet mellan individerna kommer visserligen alltid att bestå, nämligen skillnaden i anlag. De bättre rustade komma, så snart tillfälle gives, att höja sig över de andra och skapa en förnämligare miljö ikring sig. Detta kan icke hjälpas och ingenting är oriktigare än att hindra dem att begagna och utveckla sina goda fallenheter. I alla skolklasser och vid högskolorna har man alltid fått finna sig i dylika olikheter mellan lärjungarna. En renare värld bör dock förädla rasen och allt mer minska avstånden mellan individerna i andlig utrustning.

Den ovan skildrade omskapningen är en hägring av den verklighet, som bör vara. Två omständigheter komma att hindra förverkligandet. Det kan sålunda knappast förväntas, att den nuvarande generationens målsmän i stat, kommun, skola och hem kunna i tillräcklig omfattning slita sig loss från de band, med vilka vi äro bundna i det nuvarande. Hjärnornas revolution kommer icke över oss i ett slag och liemannen är i alla tider den ende verkligt mäktige reformatorn. Vår generation skådar kanske icke ens någon morgonrodnad.

Det andra stora hindret är kostnaderna, för vilka vår generation ryggat tillbaka både därför, att den ej kan famna uppgiften ens såsom idé och även därför att tillräckligt med penningar icke ligga till hands. Utgifterna skola bestridas av det allmänna och i dem måste i stor utsträckning även ingå ungdomens underhåll under tiden för dess fostran. Därtill komma under övergångsperioden utgifter även för underhåll åt föräldrar, som behöva stöd i sina barns inkomst. Denna senare omtanke är dock redan nu delvis tillgodosedd genom ålderdoms- och invaliditetsförsäkring samt understöd i övrigt vid behov från kommunerna. De omfattande kostnaderna måste dock förr eller senare bestridas. De kunna ej vara oöverkomligare än världskrigets militärutgifter, men de skulle i olikhet med dem avkasta produktiva värden i en utomordentlig grad. Det är övergången, vilken såsom alltid erbjuder de största vanskligheterna.

Det nu framlagda regeringsförslaget inskränker sig i stort sett till omskapning av formerna på ett i vissa delar ganska nödvändigt och till sin inriktning nyttigt sätt. Däremot bibehålles den gamla pluggskolans väsende, som enligt förslaget alltmer skall omfamna alla barn. Karaktärsskolan synes icke vara någon hjärtpunkt i förslaget. Någon väsentlig uppmärksamhet på denna lucka i förslaget är, så vitt jag förstått, knappast att förvänta i vår tid.

På grund härav och under åberopande av mina motioner i detta ämne år 1921 (nr 147—150 i första kammaren) hemställes,

att riksdagen ville

1) antaga propositionen om det högre skolväsendets omorganisation med de förbättringar, som kunna vidtagas, allenast såsom ett provisorium;

2) hos Kungl. Maj:t begära övervägande av ett vägledande rationellt program för den nuvarande enligt förslaget i stort sett bibehållna pluggskolans omvandling till en karaktärs-, kunskaps- och yrkesskola samt en likvärdig fostran av all landets ungdom till högre bildning med stöd av en mångsidig linjedelning, lämpad efter olika uppgifter och anlag.

Stockholm den 18 mars 1927.

Carl Lindhagen.